Sapa Inca

Autor:
Data de publicació: 09-10-2024

Estàtua del Sapa Inca Pachacuti amb la Mascapaicha (corona imperial), a la plaça principal d'Aguas Calientes, Perú

El Sapa Inca (del quítxua sapa inka; literalment 'l'únic emperador') va ser el monarca de l'Imperi Inca (Tawantinsuyu "la regió de les quatre [províncies]"), així com governant de l'anterior Regne de Cuzco i el posterior Estat Neo-Inca. Tot i que els orígens de la posició són mítics i s'originen en la llegendària fundació de la ciutat de Cuzco, sembla que va néixer històricament al voltant del 1100 dC. Tot i que l'Inca creia que el sapa Inca era el fill d'Inti (el déu del Sol) i sovint es referia a ell com a Inti churi "fill solar" o Intip churin "fill del Sol", la posició finalment es va convertir en hereditària, amb el fill succeint al pare. [1][2][3] L'esposa principal de l'inca era coneguda com la coya o quya. [3] Els Sapa Inca es trobaven al capdamunt de la jerarquia social i tenien un paper dominant en l'àmbit polític i espiritual. [3]

Manco Capac, el primer monarca inca, va adoptar el títol de capac o qhapaq (traduït aproximadament com a "rei"). [4] Inca Roca, el sisè monarca inca, va ser evidentment el primer a portar oficialment el títol de sapa Inca ("emperador"). [5]

Hi havia dues dinasties conegudes, liderades per les meitats hurin i hanan respectivament. [6] Aquest últim estava al poder en el moment de la conquesta espanyola. L'últim Sapa Inca efectiu de l'Imperi Inca va ser Atahualpa, que va ser executat per Francisco Pizarro i els seus conquistadors el 1533, però diversos successors més tard van reclamar el títol. [7]

Altres termes per a sapa Inca inclouen apu ("senyor"), qhapaq Inka ("inca poderós") o simplement sapa ("l'únic").

Contingut

Triar l'Inca

Les cròniques identifiquen l'Inca com el màxim governant equivalent als reis europeus de l'edat mitjana. No obstant això, l'accés original a aquest càrrec no estava lligat a l'herència del fill gran, com passa a una monarquia, sinó a la selecció percebuda dels déus mitjançant desafiaments rigorosos, als quals es posaven a prova les aptituds físiques i morals del pretendent. [2] Aquestes proves anaven acompanyades d'un complex ritual espiritual a través del qual el déu Sol, Inti, nomenava a qui havia d'assumir la posició d'Inca. [2] Finalment, amb el pas del temps, els inques van nomenar el seu fill favorit com a cogovernador amb la intenció d'assegurar la seva successió,[8] per exemple, Huiracocha Inca va associar l'Inca Urco al tron. [9] La coya, o la principal esposa de l'inca, va tenir una influència significativa en la presa d'aquesta decisió de quin fill és apte per succeir al seu pare. [3][10]

Funcions

Tocapu o motiu simbòlic pensat per Victoria de La Jara per representar el significat de Sapa Inca (primera fila, primera per l'esquerra).

El Sapa Inca era el governant absolut de l'imperi i acumulava en el seu poder la direcció política, social, militar i econòmica de l'estat. [11][3] Va ordenar i dirigir la construcció de grans obres d'enginyeria, com Sacsayhuamán, una fortalesa que va trigar 50 anys a completar-se; [12] o el pla urbanístic de les ciutats. [13] No obstant això, entre les seves obres més notables, hi havia la xarxa de carreteres que travessava tot l'imperi i permetia un viatge ràpid per als administradors, missatgers i exèrcits[14] proveïts de ponts penjants i tambos. [15] S'asseguraven d'estar sempre proveïts i ben cuidats,[16] com es reflecteix en la construcció de magatzems escampats per tot l'imperi i vastos sistemes de redistribució d'aliments i recursos. [3][10] El comandant i cap de l'exèrcit permanent va fundar colònies militars per expandir la cultura i el control, alhora que assegurava la preservació d'aquesta xarxa. [17][3]

A nivell religiós, eren símbols del sol i promouen el culte a Inti, que era considerat el seu pare ancestral,[18] i organitzaven el calendari. [19] A nivell polític, van enviar inspectors per supervisar la lleialtat i l'eficiència dels funcionaris i recaptar tributs dels pobles sotmesos. [20] Els emperadors van promoure un govern unificat i descentralitzat en el qual Cuzco actuava com a eix articulat de les diferents regions o suyu. [21] Van nomenar governadors de gran confiança. [22] A nivell econòmic, van decidir quant havia de pagar cada província segons els seus recursos. [23] Sabien com guanyar-se els curacas per assegurar el control de les comunitats. Aquests eren els intermediaris a través dels quals recaptaven impostos. [24][10]

Tradicionalment, cada vegada que un emperador moria o dimitia, el seu successor era desheretat de l'herència del seu pare i formava el seu propi clan reial de llinatge o panaka, les terres, cases i servents del seu pare passaven als seus altres fills que quedaven en el panaka anterior. El nou Sapa Inca va haver d'obtenir terres i botí per llegar als seus propis descendents. [25] Cada vegada que sotmetien un poble, exigien que el líder derrotat cedís part de la seva terra per continuar al comandament, i el poble del qual pagava tribut en forma de treball (mit?a) i impostos. [26][10]

El Sapa Inca també va tenir un paper important en la cura dels pobres i famolencs, d'aquí el seu altre títol huacchacoya o waqcha khuyaq "amant i benefactor dels pobres". [3] El Sapa era responsable d'organitzar la redistribució d'aliments en temps de desastre ambiental, assignava el treball a través de projectes patrocinats per l'estat i, sobretot, promovia grans festes religioses patrocinades per l'estat[3] que seguien cada temporada de collita amb èxit. [10]

Símbols de distinció

L'Inca va ser divinitzat tant en les seves accions com en els seus emblemes. En públic portava el topayauri ("ceptre"), l'ushno (tron d'or), el suntur páucar (lluç emplomallat) i la mascapaicha (insígnia reial) comunament portada en un llauto (diadema). [11] En les cerimònies religioses anava acompanyat per la flama blanca sagrada, la napa, coberta amb una manta vermella i adornada amb arracades d'or. [27] Amb els tèxtils que representen una forma d'estatus i riquesa, s'ha especulat que els Sapa Inca mai van portar la mateixa roba dues vegades. [10] La comunitat fins i tot va venerar el sapa després de la seva mort, momificant-lo i visitant freqüentment la seva tomba per "consultar-lo" sobre assumptes urgents. [3]

Sapa Incas abans de la conquesta

Primera dinastia

Poc se sap dels governants de la primera dinastia de Sapa Incas. Evidentment, estaven afiliats a la meitat hurina i el seu govern no es va estendre més enllà del regne de Cusco. Els seus orígens estan lligats a l'establiment mític de Cusco i estan envoltats en el mite de la fundació posterior. La dinastia va ser suposadament fundada per Manco Cápac, que és considerat el fill del déu Sol Inti a la mitologia inca. [28]

Com a guia aproximada de la reputació posterior dels primers Sapa Incas, en els últims anys capac significava senyor de la guerra i sinchi significava líder.

Segona dinastia

La segona dinastia es va afiliar a la meitat Hanan i va ser fundada sota Inca Roca, fill de l'últim Inca Sapa Inca, Cápac Yupanqui. Després de la mort de Cápac Yupanqui, un altre dels seus fills, el germanastre de l'Inca Roca, Quispe Yupanqui, estava destinat a succeir-lo. No obstant això, els Hanan es van revoltar i van instal·lar Inca Roca en el seu lloc. [2]

Ninan Cuyochi, que va ser inca només uns dies el 1527, de vegades es deixa fora de la llista d'inques Sapa perquè la notícia de la seva mort per verola va arribar a Cusco molt poc després de ser declarat Sapa Inca. Havia estat testimoni de la mort del seu pare Huayna Cápac. La mort de Ninan, el presumpte hereu, va provocar la Guerra Civil Inca entre Huáscar i Atahualpa, una debilitat que els conquistadors van explotar quan van conquerir l'Imperi Inca. [10]

Sapa Incas després de la conquesta

Aquest últim Sapa Inca no s'ha de confondre amb Túpac Amaru II, que va ser líder d'un aixecament peruà del segle XVIII.

TitleSapa IncaPictureBirthQueenDeath

Inca of Cusco
Manco Capac
(Manqu Qhapaq)
c. 1200–1230

Considered the son of
the sun god Inti
Mama Ocllo
(Mama Uqllu)

c. 1230

Sinchi Roca
(Sinchi Ruqa)
c. 1230–1260

Son of Manco Cápac
Mama Cora
(Mama Qura)

c. 1260

Lloque Yupanqui
(Lluqi Yupanki)
c. 1260–1290

Son of Sinchi Roca
Mama Cahua
(Mama Qawa)

c. 1290

Mayta Capac
(Mayta Qhapaq)
c. 1290–1320

Son of Lloque Yupanqui
Mama Takukaray
c. 1320

Capac Yupanqui
(Qhapaq Yupanki)
c. 1320–1350

Son of Mayta Cápac
Mama Chimpu Qurihillpay
c. 1350

As a rough guide to the later reputation of the early Sapa Incas, in later years capac meant warlord and sinchi meant leader.

Second dynasty

The second dynasty was affiliated with the Hanan moiety and was founded under Inca Roca, the son of the last Hurin Sapa Inca, Cápac Yupanqui. After Cápac Yupanqui's death, another of his sons, Inca Roca's half-brother Quispe Yupanqui, was intended to succeed him. However, the Hanan revolted and installed Inca Roca instead.[2]

TitleSapa IncaPictureBirthQueenDeath

Inca of Cusco
Inca Roca
(Inka Ruqa)
c. 1350–1380

Son of Cápac Yupanqui
Mama Mikay
c. 1380

Yahuar Huacac
(Yawar Waqaq)
c. 1380–1410

Son of Inca Roca
Mama Chikya
c. 1410

Viracocha
(Wiraqucha Inka)
c. 1410–1438

Son of Yáhuar Huácac
Mama Runtu Quya
1438

Pachacuti
(Pachakuti)
1438–1471

Son of Viracocha
Mama Anawarkhi
1471

Topa Inca Yupanqui
(Tupa Inka Yupanki)
1471–1493

Son of Pachacuti
Mama Ocllo Coya
(Mama Uqllu Quya)

1493

Huayna Capac
(Wayna Qhapaq)
1493–1527

Son of Túpac Inca Yupanqui
Cusirimay
(Kusi Rimay)
Rahua Ocllo (Rawa Uqllu)

1527

Huascar
(Waskhar)
1527–1532

Son of Huayna Capac
Chuqui Huipa
1533
Killed by Atahualpa's agents.

Atahualpa
(Ataw Wallpa)
1532–1533

Son of Huayna Capac
Asarpay
(Asarpay)

26 July 1533
Killed by the conquistadors.

Ninan Cuyochi, who was Inca for only a few days in 1527, is sometimes left off the list of Sapa Incas because news of his death from smallpox arrived in Cusco very shortly after he was declared Sapa Inca. He had witnessed the death of his father Huayna Cápac. The death of Ninan, the presumed heir, led to the Inca Civil War between Huáscar and Atahualpa, a weakness that the conquistadors exploited when they conquered the Inca Empire.[10]

Post-Conquest Sapa Incas

TitleSapa IncaPictureBirthDeathNotes

Inca of Incas
Túpac Huallpa
(Tupa Wallpa)
1533

Son of Huayna Capac
1533
Installed by Francisco Pizarro.

Manco Inca Yupanqui
(Manqu Inka Yupanki)
1533–1544

Son of Huayna Capac
1544
Installed by Francisco Pizarro. Led a revolt against the Spanish in 1536; after his defeat, established the Neo-Inca State in Vilcabamba before being killed by Almagristas.

Paullu Inca
(Pawllu Inka)
1536–1549

Son of Huayna Capac
1549
Installed by the Spanish after Manco Inca rebelled; ruled in Cuzco.

Inca of Vilcabamba
Sayri Túpac
(Sayri Tupa)
1544–1560

Son of Manco Inca Yupanqui
1560
Ruled in Vilcabamba.

Titu Cusi
(T'itu Kusi)
1563–1571

Son of Manco Inca Yupanqui
1571
Ruled in Vilcabamba.

Túpac Amaru
(Tupa Amaru)
1571–1572

Son of Manco Inca Yupanqui
24 September 1572
Excecuted by the Spanish
Ruled in Vilcabamba. The last Sapa Inca.

This last Sapa Inca must not be confused with Túpac Amaru II, who was leader of an 18th-century Peruvian uprising.

Family tree

DYNASTY OF THE Sapa Inca

Manco Cápac
1st Sapa Inca
of Cusco
(c. 1200–1230)

Mama Uqllu

Sinchi Roca
2nd Sapa Inca
of Cusco
(c. 1230–1260)

Mama Qura

Lloque Yupanqui
3rd Sapa Inca
of Cusco
(c. 1260–1290)

Mama Qawa

Mayta Cápac
4thSapa Inca
of Cusco
(c. 1290–1320)

Mama Takukaray

Cunti Mayta
high priest

Cápac Yupanqui
5th Sapa Inca
of Cusco
(c. 1320–1350)

Mama Chimpu Qurihillpay

Cusi Chimbo

Quispe Yupanqui
heir apparent to 1350

Inca Roca
6th Sapa Inca
of Cusco
(c. 1350 – c. 1380)
younger son of Cápac Yupanqui
chosen Sapa Inca when the Hanan moiety rebelled against the Hurin moiety

Mama Mikay

Second Dynasty

Apu Mayta
a nephew & great warrior

Yáhuar Huácac
7th Sapa Inca
of Cusco
(c. 1380 – c. 1410)

Mama Chikya

Inca Paucar

Huaman Taysi Inca

Vicaquirau Inca
a great warrior

Viracocha
8th Sapa Inca
of Cusco
(c. 1410–1438)

Mama Runtucaya

Ccuri-chulpa

Inca Rocca
heir apparent

Tupac Yupanqui

Cusi Inca Yupanqui
Pachacuti
9th Sapa Inca
of Cusco
1st Emperor of Inca Empire
(1438–1471)

Mama Anahuarqui
Ccapac Yupanqui
Inca Urco

Inca Socso

Tupac Ayar Manco

Apu Paucar

Tupac Inca Yupanqui
10th Sapa Inca
of Cusco
2nd Emperor of Inca Empire
(c. 1441 – c. 1493)

Mama Ocllo

Queen Kusi Rimay

Titu Cusi Hualpa
Huayna Capac
11th Sapa Inca
of Cusco
3rd Emperor of Inca Empire
(c.1468–1524, probably of smallpox)

Rahua Ocllo

Auqui Tupac Inca
d. 1524 w/his brother and nephew, prob. of smallpox

90 illegitimate sons and daughters, incl. Ccapac Huari, who tried to succeed his father

Ninan Cuyochi
Crown Prince
(1490–1527)
d. w/his father and uncle, probably of smallpox

Thupaq Kusi Wallpa
Huáscar
(Waskar)
12th Sapa Inca
of Cusco
4th Emperor of Inca Empire
(1491–1532)

Chuqui Huipa

Atahualpa
13th Sapa Inca
of Cusco
5th Emperor of Inca Empire
(c. 1502 – 26 July 1533)

Coya Asarpay
(died 1533)

Thupaq Wallpa
14th Sapa Inca
of Cusco
6th Emperor of Inca Empire
(installed by Pizarro 1533)

Manco Inca Yupanqui
15th Sapa Inca
of Cusco
7th Emperor of Inca Empire
1st Ruler of Neo-Inca State
(1533 – revolted 1536 – 1544)

Paullu Inca
16th Sapa Inca
of Cusco
8th Emperor of Inca Empire
(installed by Pizarro 1536–1549)

Atoc, Konono, Wanka Auqui, Kizu Yupanqui, Tito Atauchi, Waman Wallpa, Kusi Wallpa, Tilka Yupanqu, & +

Sayri Túpac
17th Sapa Inca
2nd Ruler of Neo-Inca State
(c. 1535–1561)

Titu Cusi
18th Sapa Inca
2nd Ruler of Neo-Inca State
(1529–1571)

Túpac Amaru
19th & last Sapa Inca
3rd Ruler of Neo-Inca State
(1545 – 24 September 1572)

descendants, incl son Carlos Inca, his son Melchor Carlos Inca, and his son Juan Melchor Carlos Inca